

Research and Development Journal Suan Sunandha Rajabhat University

Vol. 13 No.2 (July–December) 2021

การศึกษาเปรียบเทียบสัตว์เหนือธรรมชาติในไตรภูมิกลา กับเทพปกรณัมวัฒนธรรมต่าง ๆ

อาทิมา พงศ์ไพบูลย์

คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

E-mail: arthima.po@ssru.ac.th

บทคัดย่อ

ไตรภูมิกลามีเนื้อหาสาระเกี่ยวกับกามภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ จากภพภูมิต่าง ๆ ที่มีความหลากหลายทำให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาเรื่องสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในไตรภูมิกลา เพื่อศึกษาแนวความคิด ความเชื่อ ทศนคติ และบทบาทของสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในวรรณกรรมสำคัญของชาติ ทั้งยังสามารถเชื่อมโยงแนวความคิดเรื่องสัตว์เหนือธรรมชาติให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยการศึกษาเปรียบเทียบกับเทพปกรณัมในวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มีการกล่าวถึงสัตว์เหนือธรรมชาติไว้อย่างหลากหลาย

งานวิจัยนี้ศึกษาเปรียบเทียบลักษณะเด่นของสัตว์เหนือธรรมชาติในเทพปกรณัมต่าง ๆ ผู้วิจัยได้ใช้ข้อมูลจากที่มีการกล่าวถึงสัตว์เหนือธรรมชาติในเทพปกรณัมต่อไปนี้ ข้อมูลชุด A สะท้อนจากวัฒนธรรมไทย : ศึกษาสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏใน “ไตรภูมิกลา” ซึ่งเป็นวรรณกรรมเก่าแก่ทางพระพุทธศาสนา ข้อมูลชุด B สะท้อนจากวัฒนธรรมต่างชาติ : ศึกษาสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในเทพปกรณัมกรีก เทพปกรณัมนอร์ส เทพปกรณัมอเมริกันอินเดียน เทพปกรณัมอียิปต์ เทพปกรณัมฮินดู เทพปกรณัมจากศาสนาคริสต์ รวม 9 วัฒนธรรม 25 สำนวน โดยมีการจำแนกข้อมูลสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในวัฒนธรรมต่าง ๆ เพื่อพิจารณาลักษณะเด่นของแต่ละวัฒนธรรม จากนั้นจึงนำมาเปรียบเทียบกับสัตว์เหนือธรรมชาติในไตรภูมิกลา

ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะพิเศษและทศนคติที่มีต่อสัตว์เหนือธรรมชาติในไตรภูมิกลาได้มีความเหมือนคล้ายกับเทพปกรณัมฮินดูอย่างใกล้ชิด สำหรับในวัฒนธรรมอื่น ๆ สะท้อนให้เห็นลักษณะร่วมของแนวความคิดมีชีวิตที่มี “ราก” จากเทพเจ้าและ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยสัมพันธ์กับสัตว์เหนือธรรมชาติมาเป็นเวลาช้านาน

เน้นความเป็นวัฏจักรของความรู้ ยึดมั่นคุณธรรมให้เชิดชู เป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้สู่สากล

จากการศึกษาเรื่องสัตว์เหนือธรรมชาติในไตรภูมิิกถา และเทพปกรณัมวัฒนธรรมต่าง ๆ อีก 25 สำนวน ทำให้ได้เข้าใจถึงความหลากหลายและความสำคัญของสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ทุกวัฒนธรรม เห็นความเชื่อมโยงกันระหว่างเทพเจ้า วีรบุรุษ มนุษย์ และสัตว์ แม้จะมีความแตกต่างในรายละเอียด แต่สัตว์เหนือธรรมชาติได้มีบทบาทสำคัญและเป็นส่วนหนึ่งของเทพปกรณัมทั่วโลก

คำสำคัญ : สัตว์เหนือธรรมชาติ, ไตรภูมิิกถา, เทพปกรณัม

A Comparative Study of Supernatural Animals in Tribhumikatha and Various Myths

Arthima Pongpaiboon

Faculty of Humanities and Social Sciences, Suan Sunandha Rajabhat University

E-mail: arthima.po@ssru.ac.th

ABSTRACT

“Tribhumikatha” (the three realms) consists of the detail about supernatural animals. It is interesting to study the ideology, belief, perspective and role of those creatures in the literature. It also extended the idea about the creatures by comparing them with myths from other cultures, which also speak about supernatural animals. This research compares the uniqueness of supernatural animals in various myths. Group A reflects Thai culture; supernatural animals in “Tribhumikatha,” the oldest Buddhist text in Thailand. Group B represents other cultures; the study of supernatural animals in Greek myths, Nosh myths, American Indian myths, Egyptian Myth, Hindu myths, and Christian myths—a total of 25 versions from 9 specific cultures. The categories of supernatural animals were compared to understand each culture's uniqueness to the Thai culture.

The results showed that the uniqueness and the ideology of supernatural animals in “Tribhumikatha” are more similar to Hindu myths. In the other cultures studied, they reflect the idea that the “roots” of life that relate to a supernatural animal is from the Gods and that they are auspicious things that exist for an extended period of time.

The study of supernatural animals in “Tribhumikatha” and the 25 versions of myths from other cultures helps us understand the various concepts and the importance of supernatural animals in every culture. It also shows the relation between the God,

Research and Development Journal Suan Sunandha Rajabhat University

Vol. 13 No.2 (July–December) 2021

hero, human, and animal. They differ in details for every myth, but supernatural animals play an essential role in each one.

Keywords: supernatural animals, Tribhumikatha, myths

บทนำ

ไตรภูมิภคเป็นชุมทรัพย์ทางความรู้ ความคิด และการดำเนินชีวิตของคนไทย การศึกษาไตรภูมิภคทำให้ได้เข้าใจสัจธรรม เปิดโลกทัศน์ในการพิจารณาสรรพสิ่ง เกิดความรู้ง่องทาง ปัญญา เป็นบ่อเกิดความรู้ มีความแพร่หลาย และส่งอิทธิพลต่อศาสตร์แขนงต่าง ๆ และเป็น “ราก” ของความคิดที่ดำรงอยู่ยาวนานในสังคมไทย

เนื้อหาในไตรภูมิประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับภพภูมิทั้งสาม คือ กามภูมิ รูปภูมิ อรูปภูมิ มีการกล่าวถึงรายละเอียดของดินแดนแต่ละภูมิ ได้แก่ นรกภูมิ ตีรจณานภูมิ เปรตภูมิ อสุรกายภูมิ มนุสสภูมิ ฉกามาพจร และพรหมโลก มีการกล่าวถึงผู้ที่อยู่แต่ละดินแดนถึงรูปลักษณะและที่มา รวมทั้งกล่าวถึงเรื่อง ผลของกรรมดีและกรรมชั่ว อันส่งผลต่อการกำเนิดและการดำรงอยู่ในภพภูมิต่าง ๆ แต่ยังคงมีการเวียนว่าย อยู่ในสังสารวัฏตราบจนกว่าจะบรรลุมุ่งหมายสูงสุด คือ นิพพาน ดังข้อความที่ปรากฏใน “นวมกัณท์ อวินิโกครูป อนิจจลักษณะ” ได้กล่าวไว้ชัดเจน เกี่ยวกับความไม่เที่ยงแท้ และ “การเวียนเกิดเวียนตาย” ของสรรพชีวิตที่ไม่ใช่จำกัดอยู่เฉพาะมนุษย์เท่านั้น ดังข้อความที่ว่า

“ฝูงสัตว์ทั้งหลายอันเกิดในไตรภพนี้
แม้ว่ามียศศักดิ์สมบัติก็ดี คือตั้งว่าพระญา
มหาจักรพรรดิราชนั่นก็ดี ตั้งพระอินทร์เจ้า

ไตรตรึงษ์พิภพก็ดี ตั้งพระพรหมก็ดี ทั้งนี้
ห่อนยืนอยู่มั่นคงในยศศักดิ์สมบัตินี้ได้เลย
สักคาบ เทียรย่อมรู้ฉิบหาย รู้ตายจาก รู้
พลัดพรากจากสมบัตินั้นแล อันว่าพระ
อินทร์ก็ดี พระ(พร)หมก็ดี ครั้นว่าถึงเมื่อ
สิ้นแก่อายุแล้ว ก็เทียรย่อมท่องเที่ยวเวียน
ไปมาในไตรภพนี้มีรู้แล้วเลยสักคาบ บาง
คาบเล่าไปเกิดในจตุราบาย แล้วได้ทน
ทุกขเวทนา(ก)นักหนาก็มี แลย่อมว่าบมิ
เที่ยงในสงสารนี้เพ้อดังนั้น...”
(ราชบัณฑิตยสถาน, 2544, น. 208)

อนึ่ง จากการศึกษาเนื้อหาสาระในภูมิต่าง ๆ ที่มีความหลากหลายทั้งสัทธิภูมิและทุกติภูมินี้ ผู้วิจัยได้สนใจศึกษาเรื่องสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในไตรภูมิภค ที่มีการกล่าวถึงในหลายภูมิ ทั้งบนสวรรค์ แดนทิพพานต์ แดนมนุษย์และสัตว์เดรัจฉาน ตลอดจนในแดนนรก แสดงให้เห็นถึงแนวคิด ความเชื่อ ทัศนคติ และบทบาทของสัตว์เหนือธรรมชาติ ที่ปรากฏในคัมภีร์สำคัญของชาติ อีกทั้งยังสามารถเชื่อมโยงแนวคิดเรื่องสัตว์เหนือธรรมชาติให้กว้างขวางยิ่งขึ้น โดยการศึกษาเปรียบเทียบกับเทพปกรณัมในวัฒนธรรมต่าง ๆ ที่มีการกล่าวถึงสัตว์เหนือธรรมชาติไว้อย่างหลากหลาย และน่าสนใจ

“สัตว์เหนือธรรมชาติ” หมายถึง สัตว์ที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากสัตว์ตามธรรมชาติทั่วไป เช่น มีกำเนิดผิดปกติ มีรูปลักษณะพิเศษ มีความสามารถพิเศษ เป็นต้น ผู้วิจัยได้ศึกษา

ข้อมูลสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในเทพปกรณัมวัฒนธรรมต่าง ๆ โดยได้ลุ่มตัวอย่างข้อมูลเทพปกรณัมโดยเลือกจากสำนวนที่มีเนื้อหาบางส่วนตรงกับข้อกำหนดอย่างใดอย่างหนึ่งต่อไปนี้

1. เนื้อหาที่มีการกล่าวถึงสัตว์เหนือธรรมชาติที่มีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับเทพเจ้า, พระผู้สร้าง (Creator), ศาสดาของศาสนา, วีรบุรุษ

2. ลักษณะเนื้อหาอาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับประวัติ (ภาพรวมหรือเหตุการณ์สำคัญบางตอน) การอธิบายเหตุ การสร้างโลกและสรรพสิ่งวันสิ้นโลก หรือการผจญภัย การทดสอบ

การศึกษาเทพปกรณัมต่างวัฒนธรรมทำให้เราได้เข้าใจถึงแนวคิดร่วมในการนำสัตว์เหนือธรรมชาติไปเป็นส่วนหนึ่งของเรื่องเล่าในเทพปกรณัมต่างๆ และเห็นถึงความสำคัญของสัตว์ที่ปรากฏอยู่ทุกวัฒนธรรม ดังที่เสาวลักษณ์ อนันตศานต์ (2558, น. 191) กล่าวว่า

“ผู้คนบางส่วนมีความเชื่อว่าเรามีความสัมพันธ์เชิงญาติกับสัตว์ ซึ่งมีคุณสมบัติแตกต่างกันไปในแต่ละชนิด ในบางสังคมเชื่อว่าสัตว์บางชนิด มีพลังอันศักดิ์สิทธิ์ซึ่งสามารถสร้างสรรค์และรักษาชีวิต สัตว์ถูกพิจารณาว่าเป็นแหล่งของภูมิปัญญาและพลังอำนาจไม่ใช่เพราะสัตว์ยิ่งใหญ่กว่ามนุษย์ แต่เป็นเพราะสัตว์มีความลึกกลับส่วนตัวที่เข้าถึงความเร้นลับของธรรมชาติอย่างที่มนุษย์ไม่อาจเข้าถึง”

การศึกษาเรื่องสัตว์เหนือธรรมชาติจึงเป็นภูมิปัญญาอย่างหนึ่งที่สะท้อนแนวคิดอันลึกซึ้งของคนโบราณที่ข้ามผ่านกาลเวลามาจนถึงปัจจุบัน

กรอบแนวคิดและทฤษฎีของงานวิจัยนี้ ใช้หลักแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาเทพปกรณัม (Mythology) ตามแนวทางของโจเซฟ แคมป์เบลล์ ดังที่แคมป์เบลล์ (Campbell, 2002: 27-28 อ้างถึงใน บารณี บุญทรง, 2561, น.4) ได้กล่าวว่า เทพปกรณัมคือสัญลักษณ์ทางจิตวิทยา เรื่องราว ในเทพปกรณัมเป็นการบอกเล่าเชิงสัญลักษณ์และอุปลักษณ์ผู้อ่านจึงไม่ควรตีความ ตรงตามตัวอักษรแต่ควรตีความในเชิงสัญลักษณ์หรืออุปลักษณ์จึงจะเข้าใจความหมายที่ซ่อนเร้นอยู่ ซึ่งเป็นทฤษฎีหนึ่งในการศึกษาเทพปกรณัมในมุมมองทางจิตวิทยา

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาเปรียบเทียบลักษณะเด่นของสัตว์เหนือธรรมชาติในเทพปกรณัมต่าง ๆ

ระเบียบวิธีวิจัย

การรวบรวมข้อมูล

ในงานวิจัยนี้มุ่งศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่อง “สัตว์เหนือธรรมชาติ” ที่ปรากฏในไตรภูมิ กถา และเทพปกรณัมวัฒนธรรมต่าง ๆ โดยมี การจำแนกข้อมูลสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏใน

วัฒนธรรมต่าง ๆ เพื่อพิจารณาลักษณะเด่นของแต่ละวัฒนธรรม จากนั้นจึงนำมาเปรียบเทียบกับสัตว์เหนือธรรมชาติ ในไตรภูมิิกถา

กลุ่มข้อมูลที่ศึกษา

ในงานวิจัยนี้ได้เลือกใช้ข้อมูลที่มีการกล่าวถึงสัตว์เหนือธรรมชาติในเทพปกรณัมต่อไปนี้

- ข้อมูล A วัฒนธรรมไทย : พุทธศาสนา ศึกษาสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏใน “ไตรภูมิิกถา” โดยศึกษาจากไตรภูมิิกถาฉบับถอดความ ของโครงการวรรณกรรมอาเซียน กรมศิลปากร จัดพิมพ์ครั้งที่ 2 พุทธศักราช 2555

- ข้อมูล B วัฒนธรรมต่าง ๆ รวม 9 วัฒนธรรม 25 สำนวน ในการคัดเลือกสำนวนต่าง ๆ มาจากการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง

ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลเทพปกรณัมสำนวนต่าง ๆ แบ่งตามพื้นที่

ทวีป	วัฒนธรรม	สำนวน
ทวีปยุโรป	1. เทพปกรณัมกรีก	1.1 โพไซดอน (Poseidon) DR. KNOW. (2557). โพไซดอน ใน <i>ทวยเทพ และตำนานสัตว์ประหลาดกรีก – โรมัน</i> . หน้า 60 – 61. กรุงเทพฯ : ยิปซี.
		1.2 เฮดีส (Hades) บาร์นี บุญทรง. (2560). เฮดีส (Hades) ใน <i>เอกสารประกอบการสอน รายวิชา 776311 เทพปกรณัมโลก</i> . หน้า 64. พิษณุโลก : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
		1.3 อพอลโล (Apollo) Waterfield, Robin and Waterfield, Kathryn. (2011). <i>Apollo. The Greek Myths : Stories of the Greek gods and heroes vividly retold</i> . (p. 57 – 58) London : Quercus.
		1.4 เฮราคลีส / เฮอร์คิวลีส (Heracles/Hercules) แฮมิลตัน, เอ็ดดิส. (2558). เฮอร์คิวลีส. ใน <i>ปกรณัมปรัมปรา</i> . (p. 229 – 246). นพมาศ แวหงส์, ผู้แปล จาก <i>Mythology</i> . พิมพ์ครั้งที่ 12. กรุงเทพฯ : อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

ทวีป	วัฒนธรรม	สำนวน
ทวีป อเมริกา	2. เทพปกรณัม นอร์ส	1.5 มินิโธร์ (Minotaur) Bellingham, David; Whittaker, Clio and Grant, John; (2002). Theseus and the Minotaur. <i>Myths and Legends</i> . (p. 102 - 106). London : Quantum Books.
		2.1 โอดิน (Odin) บาร์นี บุญทรง. (2560). โอดิน (Odin) ใน <i>เอกสารประกอบการสอน รายวิชา 776311 เทพปกรณัมโลก</i> . หน้า 90 -91. พิษณุโลก : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
		2.2 Thor and the World Serpent Davidson, Hilda R. Ellis. (1982). Thor and the World Serpent. <i>Scandinavian Mythology</i> . (p. 60). London : Hamlyn.
		2.3 Thor's Wagon and Goats Davidson, Hilda R. Ellis. (1982). Thor's Wagon and Goats. <i>Scandinavian Mythology</i> . (p. 66). London : Hamlyn.
		3.1 Creation and Deluge Little, C.S. (2002). Creation and Deluge. <i>Mythology</i> . (p. 590 - 593). London : Duncan Baird Publishers.
		3.2 Why the Owl has big eyes ? Erdoes, Richard and Ortiz, Alfonso. (c1984). Why the Owl has big eyes ?. <i>American Indian Myths and Legends</i> . (p. 398 - 399). New York : Pantheon Books.

ทวีป	วัฒนธรรม	สำนวน
ทวีปแอฟริกา	5. เทพปกรณัมอียิปต์	3.3 Butterflies Erdoes, Richard and Ortiz, Alfonso. (c1984). Butterflies. <i>American Indian Myths and Legends</i> . (p. 407 - 408). New York : Pantheon Books.
		4. Heros of Central and South American Mythology 4.1 The Flight of Quetzalcoatl Press, Petra. (1997). The Flight of Quetzalcoatl. <i>Great Heroes of Mythology</i> . (p.136 – 140). Singapore: MetroBooks.
		4.2 Botoque Steals Fire from Jaguar’s Wife Press, Petra. (1997). Botoque Steals Fire from Jaguar’s Wife. <i>Great Heroes of Mythology</i> . (p.151). Singapore:MetroBooks.
		5.1 เทพเจ้ารา บาร์นี บุญทรง. (2560). เทพเจ้ารา ใน <i>เอกสารประกอบการสอน รายวิชา 776311 เทพปกรณัมโลก</i> . (หน้า 48). พิษณุโลก : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
		5.2 เทพเจ้าฮอรัส เทพปกรณัมเกี่ยวกับเทพเทวีไอซิส และพระนามของเทพเจ้ารา บาร์นี บุญทรง. (2560). เทพเจ้าฮอรัส ใน <i>เอกสารประกอบการสอน รายวิชา 776311 เทพปกรณัมโลก</i> . (หน้า 53 – 54). พิษณุโลก : คณะ มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
		5.3 เทพเจ้าอานูบิส บาร์นี บุญทรง. (2560). เทพเจ้าอานูบิส ใน <i>เอกสารประกอบการสอน รายวิชา 776311 เทพปกรณัมโลก</i> . (หน้า

ทวีป	วัฒนธรรม	สำนวน
		51 – 52). พิษณุโลก : คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.
	6. African Mythology	6.1 The Coming of Darkness Parrinder, Geoffrey. (c1967). The Coming of Darkness. <i>African Mythology</i> . (p. 28 - 29). London : Paul Hamlg. 6.2 The Origins of Death :The Messengers Parrinder, Geoffrey. (c1967). The Origins of Death :The Messengers. <i>African Mythology</i> . (p. 54). London : Paul Hamlg.
	7. Hero of African Mythology	7.1 Anansi the Spider Press, Petra. (1997). Anansi the Spider. <i>Great Heroes of Mythology</i> . (p.120 – 122). Singapore: MetroBooks. 7.2 Aiwel Longar and Spear Masters Press, Petra. (1997). Aiwel Longar and Spear Masters. <i>Great Heroes of Mythology</i> . (p.130 – 131). Singapore: MetroBooks.
ทวีปเอเชีย	8. เทพปกรณัมฮินดู	8.1 Shiva's Blue Throat Bellingham, David; Whittaker, Clio and Grant, John; (2002). Shiva's Blue Throat. <i>Myths and Legends</i> . (p.154 – 155). London: Quantum Books. 8.2 Vishnu the Preserver Bellingham, David; Whittaker, Clio and Grant, John; (2002). Vishnu the Preserver. <i>Myths and Legends</i> . (p.162). London: Quantum Books. 8.3 The Elephant-Headed God

ทวีป	วัฒนธรรม	สำนวน
		Bellingham, David; Whittaker, Clio and Grant, John; (2 0 0 2) . The Elephant-Headed God. Myths and Legends. (p.157 – 159). London: Quantum Books. 8 . 4 The Golden Deer (Rama and Sita) Sullivan, K.E. (c1998) . The Golden Deer (Rama and Sita). Indian : Myths & Legends. (p. 40 - 48). London : Brockhampton Press.
9. ศาสนาคริสต์	9. เทพปกรณัมเกี่ยวกับบาปของมนุษย์ สมาคมพระคริสตธรรมไทย. (2549). พระคริสตธรรมคัมภีร์ ไทย – อังกฤษ. กรุงเทพฯ : สมาคมพระคริสตธรรมไทย. บาร์นี บุญทรง. (2560). เทพปกรณัมเกี่ยวกับบาปของมนุษย์ ใน เอกสารประกอบการสอน รายวิชา 776311 เทพปกรณัม โลก. (หน้า 79). พิษณุโลก : คณะ มนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัย นเรศวร.	

การวิเคราะห์ข้อมูล

จากการศึกษาข้อมูลชุด A สะท้อนจากวัฒนธรรมไทย : ศึกษาสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏใน “ไตรภูมิิกถา” ซึ่งเป็นวรรณกรรมเก่าแก่ทางพระพุทธศาสนา ข้อมูลชุด B สะท้อนจากวัฒนธรรมต่างชาติ : ศึกษาสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในเทพปกรณัมกรีก เทพปกรณัมนอร์ส เทพปกรณัมอเมริกัน อินเดีย เทพปกรณัมอียิปต์ เทพปกรณัมฮินดู เทพปกรณัมจากศาสนาคริสต์รวม 9 วัฒนธรรม 25 สำนวน โดยมีการจำแนกข้อมูลสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในวัฒนธรรม

ต่าง ๆ เพื่อพิจารณาลักษณะเด่นของแต่ละวัฒนธรรม จากนั้นจึงนำมาเปรียบเทียบกับสัตว์เหนือธรรมชาติในไตรภูมิิกถา

ผลการวิจัย

ข้อมูลชุด A สัตว์เหนือธรรมชาติในไตรภูมิิกถาจากข้อมูลชุด A สัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในไตรภูมิิกถา พบว่าการระบุถึงสัตว์เหนือธรรมชาติไว้ใน 4 แดน ได้แก่ แดนนรก แดนสัตว์เดรัจฉาน แดนสวรรค์ และแดนชมพูทวีป – หิมพานต์

ก. ข้อมูลสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในไตรภูมิิกถา : แดนนรก

ตารางที่ 2 ตารางแสดงข้อมูลสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในไตรภูมิิกถา : แดนนรก

ชนิดของสัตว์	ลักษณะของ สัตว์เหนือธรรมชาติ	การปรากฏข้อมูล ในไตรภูมิิกถา	บทบาทของสัตว์เหนือ ธรรมชาติ
สุนัข 5 จำพวก ได้แก่ สุนัขขาว แดง ดำ และเหลือง	สุนัขเหล่านี้รูปร่างโต เท่าช้างสารทุกตัว	นรกบ่าว – สุนัขนรก	ทำหน้าที่รุมกัดร่างกาย สัตว์ที่อยู่ในนรกขุมนี้ ด้วยบาปกรรมของเขาทำให้ ไม่ตายแต่ต้องทน เจ็บปวดสาหัส ได้รับ ทุกขเวทนาเป็นอันมาก
แร้งกา	แร้งกาในนรกนี้มี รูปร่างใหญ่โตเท่า เกวียนทุกตัว	นรกบ่าว – สุนัขนรก	ทำหน้าที่รุมจิกร่างกาย สัตว์ที่อยู่ในนรกขุมนี้ด้วย บาปกรรมของเขา ทำให้ ไม่ตายแต่ต้องทน เจ็บปวดสาหัส ได้รับ ทุกขเวทนาเป็นอันมาก

จากตาราง 2 พบว่าสัตว์เหนือธรรมชาติที่พบในแดนนรก ได้แก่ สุนัข และแร้งกา ซึ่งมีลักษณะพิเศษคือรูปร่างมีขนาดใหญ่โตกว่าสัตว์ตามธรรมชาติ พบในแดนนรกบ่าว – สุนัขนรก และมีบทบาทในการเป็นผู้ทำหน้าที่ลงทัณฑ์แก่สัตว์นรกที่เคยทำบาปมาในอดีต สุนัขและแร้งกาจะใช้ปากทำร้ายสัตว์นรกให้ได้รับการทรมานเข้าไปซ้ำมาจนกว่าจะสิ้นกรรม

ข. ข้อมูลสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏ ในไตรภูมิิกถา : แดนของสัตว์เดรัจฉาน

จากการศึกษาพบว่าสัตว์เหนือธรรมชาติที่มีการกล่าวถึงอย่างชัดเจนในแดนเดรัจฉานมีดังต่อไปนี้

1. ราชสีห์ 4 ชนิด ได้แก่ ราชสีห์ประเภท ดินสีหะ กาสสีหะ ปันธุรสสีหะ ไกรสรสีหะ
2. ช้างแก้ว 10 ตระกูล ได้แก่ กภาพาพก หัตถิกุล คังเคยยหัตถิกุล ปันทรหัตถิกุล

ตามพหัตถ์ถิฏฐ ปิงคหัตถ์ถิฏฐ คันธหัตถ์ถิฏฐ
มังคหัตถ์ถิฏฐ เหมหัตถ์ถิฏฐ อุโปสถหัตถ์ถิฏฐ ฉัน
ทนต์หัตถ์ถิฏฐ

3. ปลาใหญ่ 7 ตัว ได้แก่ ปลาติมิ ปลาติง
มงค ปลาติมิริงค ปลาอานนท ปลาติมิน
ทะ ปลาอัมมณาโรหะ ปลามหาดิมิระ

4. พญาครุฑ อาหารและที่อยู่ของครุฑ
เหมือนกับเทวดาบนสวรรค์ มีฤทธิ์อำนาจ
สามารถเนรมิตตนได้ ครุฑมีการเกิดได้ 4 แบบ
คือ เกิดจากครุฑ จากไข่ จากโคล และเกิด
เป็นรูปกายโตใหญ่ในทันที

5. นาค มี 2 ชนิด คือ ถลชะ และชลชะ
นาคถลชะสามารถเนรมิตตนได้แต่บนบก ไม่
สามารถเนรมิตตนได้ในน้ำ ส่วนนาคชลชะ
สามารถเนรมิตตนได้แต่ในน้ำ ไม่สามารถ
เนรมิตตนได้บนบก

6. หงส์ หรือราชหงส์อาศัยอยู่ในเขาภิรม
ภูมิและในถ้ำทอง

จากสัตว์เหนือธรรมชาติ 6 จำพวกข้างต้น
มีลักษณะที่แตกต่างจากสัตว์ทั่วไปในเรื่อง
รูปลักษณ์ที่มีสีสันทากหลายและมีความ
งดงามวิจิตร อีกทั้งมีขนาดที่ใหญ่โตและมี
พลังกำลังที่มหาศาลยิ่งกว่าสัตว์ทั่วไป แม้ใน
สัตว์จำพวกเดียวกัน เช่น ปลาใหญ่ 7 ตัว ก็ยัง
มีพลังกำลังแตกต่างกัน เช่น ปลาติมิริงคมี
ลำตัวยาว 500 โยชน์ เมื่อว่ายน้ำฉวัดเฉวียน
จะทำให้เกิดฟองกระจายไปถึง 700 – 800
โยชน์ แต่ก็ยังมีปลาอานนท ปลาติมินทะ

ปลาอัมมณาโรหะและปลามหาดิมิระที่มีลำตัว
ใหญ่กว่าถึง 1,000 โยชน์ ทั้งยังมีความ
แข็งแรงและมีพลังกำลังมากกว่าปลาติมิริง
ค

ตัวอย่าง “นาค” สัตว์เหนือธรรมชาติที่มี
กำเนิดและลักษณะพิเศษ ดังข้อความในไตร
ภูมิภา ฉบับถอดความ (2555, น. 90) ที่ว่า

... นาคชนิดหนึ่งอาศัยอยู่ในทะเล
เมื่อนาคตัวเมียมีครรภ์แก่ก็จะตรึงตรอง
อยู่ในใจว่า หากจะออกลูกกลางทะเลนี้
ทะเลก็มีฟองมากซึ่งเกิดจากนกน้ำ และ
ครุฑ ดังนั้น นาคที่มีครรภ์แก่จึงดำน้ำลง
ไปจนถึงแม่น้ำทั้งห้าที่ชื่อว่า คงคา ยมนา
อจิรวดี สรรพ มหิมทานที ซึ่งไหลลงสู่
มหาสมุทรใหญ่ แล้วจึงดำน้ำขึ้นไปยังป่า
ใหญ่ที่ชื่อปาทิมพานต์ ในปาทิมพานต์นั้น
มีถ้ำทอง ซึ่งครุฑไม่สามารถบินไปถึงได้
นางนาคจึงคลอดลูกไว้ในที่นั้น ...

อนึ่ง สัตว์เหนือธรรมชาติเหล่านี้ แม้จะ
กล่าวถึงในส่วนของสัตว์เดรัจฉาน แต่ในไตรภูมิภา
ก็ได้ระบุไว้ว่าเป็นสัตว์ชั้นดี แตกต่างจากสัตว์
ธรรมดาทั่วไป

ค. ข้อมูลสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏใน ไตรภูมิภา : แดนสวรรค์

จากการศึกษาสัตว์เหนือธรรมชาติที่
ปรากฏในแดนสวรรค์ พบว่าตามปกติสัตว์ทั่วไป
ไม่สามารถอยู่ในแดนสวรรค์ได้ แต่สัตว์เหนือธรรมชาติ

ในแดนสวรรค์มีลักษณะพิเศษ คือ เป็นบริวารของเทวดาผู้เป็นใหญ่ เช่น ม้าแก้วที่ทำหน้าที่เทียมรถไพลยนต์ของพระอินทร์, ช้างเอราวัณที่เป็นเทวบุตรที่เนรมิตตนเป็นช้างเพื่อเป็นที่ประทับและเป็นพาหนะทรงของพระอินทร์ ดังข้อความในไตรภูมิิกถา ฉบับถอดความ (2555, น. 185) ที่ว่า

...ที่เขาศุเมรุชั้น มีช้างตัวหนึ่งชื่อ ไอยราพต ช้างตัวนี้ไม่ใช่สัตว์เดรัจฉาน เพราะในเมืองสวรรค์ไม่มีสัตว์เดรัจฉานอยู่เลย มีแต่เทวดาทั้งสิ้น มีเทวดาองค์หนึ่งชื่อ เอราวัณเทวบุตรก็จะเนรมิตตัวเป็นช้างเผือกเชือกใหญ่สูง 1,200,000 วา มี 33 เศียร มีเศียรเล็กๆ อีก 2 เศียรอยู่รอบนอกเศียรใหญ่เหล่านั้น เศียรใหญ่มีขนาด 2,000 วา เศียรต่างๆ ถัดเข้าไปขนาด 3,000 วา 4,000 วา 5,000 วา 6,000 วา ...

ง. ข้อมูลสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในไตรภูมิิกถา : ขมพูทวีป - หิมพานต์

จากการศึกษาสัตว์เหนือธรรมชาติที่อยู่ในแดนขมพูทวีป – ป่าหิมพานต์ ได้แก่ นกขนาดใหญ่ ที่อยู่เชิงผาหิมพานต์ พญาช้างฉัททันต์ที่มีสีขา มีรัศมีรอบตัวและสามารถเหาะได้ มีบริวาร 8,000 เชือก และกนิฐที่มีลักษณะครึ่งนกครึ่งมนุษย์ แสดงให้เห็นว่าสัตว์ที่อยู่ในแดนหิมพานต์จะมีลักษณะพิเศษทั้งดงาม และ

มีความเกี่ยวข้องกับเทพเทวดาหรือพระโพธิสัตว์

“หิมพานต์” ในดินแดนขมพูทวีป มีสัตว์เหนือธรรมชาติที่มีรูปร่างแปลกประหลาดไม่เหมือนในเมืองมนุษย์ อีกทั้งยังมีอิทธิฤทธิ์มากมาย ไม่ว่าพืชหรือสัตว์ ตลอดจนแร่ธาตุต่าง ๆ ล้วนมีพลังอำนาจมหัศจรรย์ ป่าหิมพานต์เป็นที่อยู่ของบรรดานักสิทธิ์วิทยากร คนธรรพ ยักษ์ ฤๅษี ซีไพร ผู้ทรงอิทธิฤทธิ์ทางจิตกล้าแข็งทั้งหลาย อยู่กันอย่างสันติภาพไม่เบียดเบียนกัน และยังแผ่ด้วยสังฆธรรมทาง พุทธศาสนาได้อย่างชัดเจน ดังที่ พิษณุ ศุภนิมิตร (2547, น. 22 – 23) ได้กล่าวว่า

หิมพานต์ เป็นดินแดนที่แผ่ตัวอยู่ในคัมภีร์พระกถาไตรภูมิ อันเป็นพระคัมภีร์ของพระพุทธศาสนาที่ใช้ในการศึกษาโลกและจักรวาลมาแต่โบราณครั้งกรุงสุโขทัยและมีอรรถาจารย์ในยุคต่อมาได้รจนาขยายความให้แตกต่างกันออกไป แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นไม่ได้ไกลไปจากแนวทางที่ต้องการให้คนอ่านได้สำนึกในบาปบุญคุณโทษ และตระหนักในเรื่องของกรรม การเวียนว่ายตายเกิดอยู่ในวัฏสงสารอยู่เป็นอสงไขยตราบเท่าที่ยังไม่หลุดพ้นไปจากกิเลสที่เป็นความโลภ โกรธ หลง

ในไตรภูมิิกถาส่วนของขมพูทวีป – หิมพานต์ มีการกล่าวถึงสระน้ำศักดิ์สิทธิ์ขนาดใหญ่อยู่ 7 สระ คือ สระอนาดาท สระกัณณ

มุนทะ สรรถการะ สรรณัททันตะ สรรกุนา
ละ สรรมันฑากิณี และสรรสสีห์ปาดะ
จึงปรากฏสัตว์เหนือธรรมชาติที่อยู่ท่ามกลาง
ธรรมชาติทั้งดงาม

ในที่นี้ขอยกตัวอย่าง สรรอนคาคต ซึ่งมี
ความหมายว่า ไม่ถูกแสงส่องทำให้ร้อน ธารน้ำ
จากภูเขาต่าง ๆ จะไหลลงสู่ที่สระแห่งนี้ และ
หลังจากนั้นน้ำก็จะไหลออกเป็น 4 สาย สายละ
ทิศ ไหลรอบ ๆ นอกของเขานิพพานต์ ก่อนที่จะ
ไหลลงสู่มหาสมุทร คือ

สายที่ 1 สีหมุข ปากแม่น้ำแดนราชสีห์
(เป็นถิ่นที่ราชสีห์อาศัยอยู่มาก)

สายที่ 2 หัตถิมุข ปากแม่น้ำแดนช้าง (เป็น
ถิ่นที่ช้างอาศัยอยู่มาก)

สายที่ 3 อัสสมุข ปากแม่น้ำแดนม้า (เป็น
ถิ่นที่ม้าอาศัยอยู่มาก)

สายที่ 4 อุกสมุข ปากแม่น้ำแดนโคอุสกะ
(เป็นถิ่นที่โคอาศัยอยู่มาก)

ตัวอย่างข้อมูลที่ปรากฏเรื่องทางเข้าสระ
อนคาคต ในไตรภูมิภา ฉบับถอดความ (2555,
น. 236) กล่าวว่า “...ทิศหนึ่งจุหนำม้า ทิศหนึ่ง
จุหนำวัว น้ำสระอนคาคตที่ไหลออกมาทาง
ปากว้าว ริมฝั่งน้ำนั้นมีวัวมาก น้ำที่ไหลออกมา
นั้นก็ไหลไปทางทิศตะวันออกไหลเวียน
ล้อมรอบสระอนคาคตแล้วจึงไหลไปทางทิศ
ตะวันออกเฉียงเหนือ ไหลลงมหาสมุทร...”

จากข้อมูลข้างต้น แสดงให้เห็นถึง
ความสัมพันธ์ระหว่างสถานที่อันศักดิ์สิทธิ์

กับสัตว์มงคล 4 ชนิด ที่กล่าวถึงในไตรภูมิภา
ได้แก่ ราชสีห์ ช้าง ม้า และวัว

ข้อมูลชุด B สัตว์เหนือธรรมชาติในเทพ ปกรณัมวัฒนธรรมต่าง ๆ

ข้อมูลชุด B เป็นการนำข้อมูลเทพปกรณัม
ในวัฒนธรรมต่าง ๆ มาศึกษาลักษณะเด่น และ
บทบาทของสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏใน
สำนวนต่าง ๆ

เทพปกรณัม 25 เรื่อง (ข้อมูลชุด B) พบว่า
สัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในเทพปกรณัม
วัฒนธรรมต่าง ๆ มีความหลากหลายมาก ในที่นี้
ผู้วิจัยได้ตั้งประเด็นคำถามสำหรับการวิเคราะห์
ไว้ 6 ข้อ ดังนี้

1. สัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏ มีสัตว์
ชนิดบ้าง
2. ลักษณะพิเศษที่แตกต่างจาก สัตว์ทั่วไป
เป็นอย่างไร (เช่น การกำเนิด /รูปลักษณ์ /
ความสามารถพิเศษ)
3. สัตว์เหนือธรรมชาติ เป็นเป็นชายหรือ
หญิง (ตัวผู้หรือตัวเมีย)
4. สัตว์เหนือธรรมชาติมีบทบาทต่อเทพปกรณัม
เรื่องนั้นอย่างไร
5. บุคลิกลักษณะ (character) ของสัตว์
เหนือธรรมชาติในเทพปกรณัมนี้เป็นอย่างไร

6. สารสำคัญของเทพปกรณัมเรื่องนี้คืออะไร

จากนั้นได้ศึกษาเนื้อหาจากเทพปกรณัมทั้ง 25 เรื่อง ซึ่งมีทั้งต้นฉบับภาษาไทยและภาษาอังกฤษ การที่ได้ศึกษาข้อมูลจากต้นฉบับภาษาอังกฤษทำให้ได้ทราบถึงสำนวนที่เป็นข้อมูลดั้งเดิมที่มีความแพร่หลายในต่างประเทศ จากนั้นได้ศึกษาเนื้อเรื่องตามกรอบประเด็นปัญหาที่ตั้งไว้ แล้วระบุเป็นความถี่ที่ปรากฏ เพื่อศึกษาเปรียบเทียบข้อมูลในเทพปกรณัมต่าง ๆ ต่อไป จากกรอบประเด็นคำถามทั้ง 6 ข้อ ได้ปรากฏข้อมูลดังต่อไปนี้

1. สัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏ มีสัตว์ชนิดใดบ้าง

จากเทพปกรณัม 25 เรื่องในวัฒนธรรมต่าง ๆ พบสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏอยู่หลากหลาย ดังมีรายละเอียดดังนี้

- 1.1 นก พบจำนวน 9 ครั้ง
- 1.2 ม้า พบจำนวน 6 ครั้ง
- 1.3 งู พบจำนวน 5 ครั้ง
- 1.4 สุนัข พบจำนวน 4 ครั้ง
- 1.5 วัว พบจำนวน 3 ครั้ง
- 1.6 เสือ พบจำนวน 2 ครั้ง
- 1.7 สิงโต พบจำนวน 2 ครั้ง

1.8 กวาง พบจำนวน 2 ครั้ง

1.9 แมงมุม พบจำนวน 2 ครั้ง

1.10 ช้าง พบจำนวน 1 ครั้ง

1.11 ปลา พบจำนวน 1 ครั้ง

1.12 ลิง พบจำนวน 1 ครั้ง

1.13 ผีเสื้อ พบจำนวน 1 ครั้ง

1.14 แพะ พบจำนวน 1 ครั้ง

1.15 แมลงสคารับ พบจำนวน 1 ครั้ง

1.16 ค้างคาว พบจำนวน 1 ครั้ง

1.17 สัตว์ประหลาด พบจำนวน 1 ครั้ง

นกเป็นสัตว์ที่ปรากฏในเทพปกรณัมชุดนี้มากที่สุด คือ พบจำนวน 9 ครั้ง ได้แก่ นกกา ปรากฏ 2 ครั้ง (ในวัฒนธรรมกรีกและนอร์ส) และนกปากสาขาคี 2 ครั้ง (ในวัฒนธรรมฮินดู) นอกจากนี้ยังพบนกอื่น ๆ ชนิดละ 1 ครั้ง เช่น นกฮูก นกเหยี่ยว นกแก้วมาคอร์ เป็นต้น

ม้าที่พบในเทพปกรณัมชุดนี้ พบจำนวน 6 ครั้ง ส่วนมากเป็นม้าที่เกี่ยวข้องกับเทพเจ้า เช่น ม้าเทียมรถและม้าพาหะของเทพเจ้าที่สามารถเหาะได้ พบมากที่สุดจำนวน 3 ครั้ง ม้าที่พบส่วนมากแสดงถึงควมมีพลังกำลังแข็งแรง คล่องแคล่วว่องไว และเป็นม้าฝ่ายดี มีม้าที่เป็นฝ่ายไม่ดีเพียง 1 ตัว ได้แก่ แม่ม้ากินคนที่เฮอร์คิวลีสต้องปราบ

งูที่พบในเทพปรณัมชุดนี้ พบจำนวน 5 ครั้ง ส่วนมากเป็นงูฝ่ายร้าย มีบุคลิกลักษณะที่ฉลาดแกมโกง ยกเว้นในเทพปรณัมฮินดูที่งูใหญ่ (พญานาค) มีบทบาทในด้านดีและมีคุณธรรม

2. ลักษณะพิเศษที่แตกต่างจาก สัตว์ทั่วไป เป็นอย่างไร (เช่น การกำเนิด /รูปลักษณ์ / ความสามารถพิเศษ)

2.1 สัตว์ต่าง ๆ ที่พบปรากฏชื่อเฉพาะ 16 สำนวน เช่น สุนัข 3 หัว ชื่อเซอร์เบอร์ส, ม้า 8 ขาชื่อสเลปเนียร์, กา 2 ตัว ชื่อ ฮูกินกับมูนิท ฯลฯ และไม่ปรากฏว่ามีชื่อเฉพาะ 27 สำนวน

2.2 ลักษณะพิเศษด้านรูปลักษณ์

2.2.1 รูปลักษณ์เหมือนเดิมแต่มีความสามารถพิเศษ เช่น มีพลังกำลังมาก เหาะได้ พุดได้ เช่น ม้าพาหนะ, แพะพาหนะ, เสือจากัวร์, สิงโต, กา

2.2.2 รูปลักษณ์เป็นสัตว์บางส่วน กล่าวคือ สัตว์เป็นส่วนหนึ่งของเทพเจ้า เช่น เทพเจ้ารา, เทพเจ้าฮอรัส, เทพเจ้าอานูบิส, พระพิฆเนศ, มิโนทอร์, เคอร์ซาคิลทอร์

ข้อสังเกต มิโนทอร์มีบุคลิกลักษณะเป็นฝ่ายร้าย เนื่องจากกำเนิดขึ้นจากการลงโทษ/ การแก้แค้น

2.2.3 รูปลักษณ์แบบผสมผสาน ระหว่างสัตว์ 2 ชนิดขึ้นไป เช่น ม้าบิน 2 ตัว (เพกาซัสและคริสซาออร์) ที่เกิดจากเลือดของเมดูซ่า เป็นการผสมผสานระหว่างม้าและสัตว์ปีก (นก)

2.2.4 รูปลักษณ์เหมือนเดิมแต่เพิ่มจำนวนอวัยวะ และเพิ่มพลังกำลังหรือความดุร้าย เช่น สุนัข 3 หัว เซอร์เบอร์ส, ไฮดรา 9 หัว, ม้า 8 ขาสเลปเนียร์, พญานาควาศูกรี

2.2.5 รูปลักษณ์เปลี่ยนไปจากต้นแบบแรกเนื่องจากพระผู้สร้างหรือเทพเจ้าเปลี่ยนแปลง เช่น ผีเสื้อ, ค้างคาว, นกฮูก (พระผู้สร้างเปลี่ยนให้), กาขาวถูกเปลี่ยนเป็นกาดำ (เทพเจ้าพอลลอสเป็นผู้เปลี่ยนให้)

2.2.4 รูปลักษณ์งามเป็นพิเศษ เนื่องจากมีที่มาหรือกำเนิดที่เหนือธรรมชาติ เช่น โคสุกรี (เกิดจากการกวนเกษียรสมุทร), กวางทอง (เกิดจากการแปลงตัวของมาริต), กวางที่มีเขาสีทอง (เป็นสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ของเทพอาร์ทิมิส), นกแก้วมาคอร์ (หญิงสาวแปลง), วัวหลากสี Longar (เทพแห่งแม่น้ำประทานให้)

2.3 ลักษณะพิเศษด้านความสามารถ จากการศึกษาพบว่าสัตว์เหนือธรรมชาติ นอกจากมีรูปลักษณ์ที่แตกต่างจากสัตว์ธรรมดาทั่วไปแล้ว

ยังพบว่าบางส่วนมีความสามารถพิเศษแตกต่างจากสัตว์ปกติ เช่น

2.3.1 บินได้ สัตว์เหนือธรรมชาติที่พบในกลุ่มข้อมูลชุดนี้ พบว่ามีสัตว์ที่บินหรือเหาะได้ทั้งที่ไม่ใช่สัตว์ปีก เช่น ม้าบินเพกาซัสและคริสซาออร์, ม้าเทียมรถของเทพอพอลโล, ม้าสเลปเนียร์ ของเทพโอดิน

2.3.2 พุดได้ สัตว์เหนือธรรมชาติที่พบในกลุ่มข้อมูลชุดนี้พบว่ามีสัตว์ที่พุดได้หลายตัวด้วยกัน เช่น นกการายงานขาวของเทพโอดิน, นกฮูกที่พุดกับพระเจ้าผู้สร้าง, เสือจ้าวรพุดกับมนุษย์, สุนัขพุดกับพระเจ้าผู้สร้าง เป็นต้น

2.3.3 แปลงร่างได้ เช่น นกแก้วมาคอร์แปลงร่างเป็นผู้หญิงแล้วแอบมาประกอบอาหารให้แก่มนุษย์, มนุษย์แปลงร่างเป็นเสือจ้าวรในขณะแข่งขันกีฬาเพื่อขับไล่เคิร์ดซาโคทอร์ออกไปจากเมือง เป็นต้น

3. สัตว์เหนือธรรมชาติ เป็นเป็นชายหรือหญิง (ตัวผู้หรือตัวเมีย)

จากการศึกษาเทพปกรณัม 25 เรื่องในวัฒนธรรมต่าง ๆ พบว่าเพศของสัตว์เหนือธรรมชาติในเทพปกรณัมต่าง ๆ สรุปได้ดังนี้

3.1 สัตว์เหนือธรรมชาติเป็นเพศชาย /เพศผู้เป็นส่วนมาก พบจำนวน 38 ครั้ง (ร้อยละ 88)

3.2 สัตว์เหนือธรรมชาติเป็นเพศหญิง/ตัวเมีย จำนวน 3 ครั้ง (ร้อยละ 7)

3.3 สัตว์เหนือธรรมชาติที่ไม่ระบุเพศ พบจำนวน 2 ครั้ง (ร้อยละ 5)

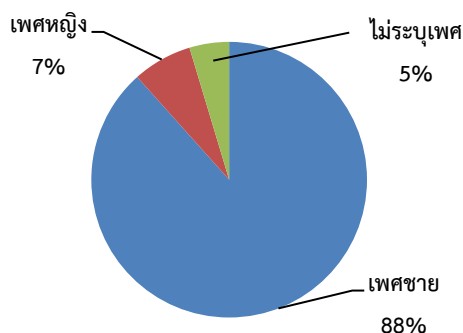
ทั้งนี้เพราะเป็นการกล่าวถึงเป็นฝูง ได้แก่ ฝูงผีเสื้อ และฝูงนก

สาเหตุที่ในเทพปกรณัมมักกำหนดให้เพศชายมีบทบาทสำคัญในเรื่อง อาจสันนิษฐานว่าในอดีตนั้น สถานภาพทางสังคมของผู้ชาย มักถูกกำหนดให้มีบทบาทมากกว่าผู้หญิง มีโอกาสในการแสดงความสามารถและเป็นที่ยอมรับมากกว่าผู้หญิง จึงส่งอิทธิพลต่อสัตว์เหนือธรรมชาติในเทพปกรณัมต่าง ๆ ว่าปรากฏเพศชายมากกว่าเพศหญิง

4. สัตว์เหนือธรรมชาติมีบทบาทต่อเทพปกรณัมเรื่องนั้นอย่างไร

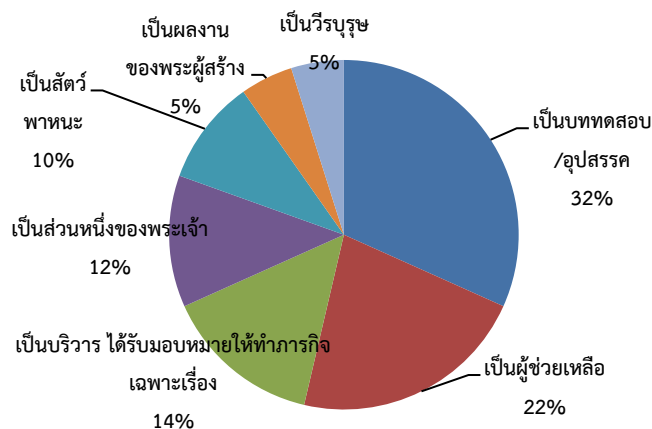
จากการศึกษาเทพปกรณัม 25 เรื่องในวัฒนธรรมต่าง ๆ พบว่าสัตว์เหนือธรรมชาติมีบทบาทต่อเทพปกรณัมดังนี้

เพศของสัตว์เหนือธรรมชาติ

บทบาทของสัตว์เหนือธรรมชาติในเทพปกรณัม

4.1 มีบทบาทในการเป็นบพทดสอบ / อุปสรรคในเรื่อง พบมากที่สุด คือ 13 ครั้ง (คิดเป็นร้อยละ 32) เช่น สิงโตเนเมอา ไฮดรา สัตว์ประหลาด 9 หัว กวางที่มีเขาสีทอง แม่ม้ากินคน สุนัข 3 หัว เซอร์เบอรัส เป็นบพทดสอบให้แก่วีรบุรุษเฮอรัคลีส เป็นต้น

4.2 เป็นผู้ช่วยเหลือ พบมากเป็นอันดับ 2 โดยพบจำนวน 9 ครั้ง (คิดเป็นร้อยละ 22) เช่น ปลาใหญ่มีสายที่ช่วยเตือนพระมณูว่าจะเกิดน้ำท่วมใหญ่ แล้วเมื่อเกิดน้ำท่วมใหญ่ก็ยังติดตามช่วยเหลือ โดยใช้ลำตัวและเขา (ลักษณะพิเศษของปลานี้ คือ มีลำตัวขนาดใหญ่ เกือบสีทองและมีเขา) ดันเรือของพระมณูไปจนถึงเขาหิมาวัต

แล้วให้พระมณูอยู่บนยอดเขานั้นจนกว่าน้ำจะแห้ง

4.3 เป็นบริวาร ได้รับมอบหมายให้ทำภารกิจเฉพาะเรื่อง พบจำนวน 6 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 14 เช่น พระผู้สร้างมอบหมายให้สุนัขนำหอบรรจุหนังใหม่ไปมอบให้มนุษย์ที่พระองค์สร้างขึ้นมา โดยหวังว่ามนุษย์นั้นจะได้เป็นอมตะ เพราะสวมหนังใหม่แทนที่หนังเดิมที่กำลังจะตาย แต่สุนัขทำภารกิจผิดพลาด โดนงูขโมยหอบหนังใหม่ไป จึงทำให้มนุษย์ไม่เป็นอมตะจนถึงทุกวันนี้

4.4 เป็นส่วนหนึ่งของพระเจ้า พบจำนวน 5 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 12 เช่น เทพอาณูบิสมิ

เศียรเป็นหมาในสีดำหรือสุนัขจิ้งจอก พระพินเนศมีเศียรเป็นช้าง เครียดชาโคทอร์สวมขนนก เป็นต้น

4.5 เป็นสัตว์พาหนะ โดยเฉพาะพาหนะของเทพเจ้า พบจำนวน 4 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 10 เช่น ม้าน้ำเทียมรถ ที่มีลักษณะพิเศษคือท่อนบนเป็นม้า ท่อนล่างเป็นปลา เป็นพาหนะของเทพเจ้าโพไซดอนซึ่งเป็นเทพแห่งท้องทะเล

4.6 เป็นผลงานของพระผู้สร้าง พบจำนวน 2 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 5 ได้แก่ นกฮูก (พระผู้สร้างลงโทษทำให้นกฮูกตาโตและต้องออกหาอาหารในเวลากลางคืนเพราะนกฮูกต้องรืนจะดูการทำงานสร้างสรรค์ของพระผู้สร้าง) และผีเสื้อ (พระผู้สร้างทำให้ผีเสื้อมีสีส้มมากมายเป็นตัวแทนของความงาม ทำให้เด็ก ๆ มีความสุข แต่ผีเสื้อร้องเพลงไม่ได้)

4.7 เป็นวีรบุรุษ พบจำนวน 2 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 5 ได้แก่ แมงมุมสามารถนำสิ่งหายาก 3 อย่างไปมอบให้พระเจ้า ทำให้พระเจ้าต้องประทานเรื่องราวต่าง ๆ ของพระเจ้า ให้เป็น “spider stories” และเสื่อจากรัวร์ได้สอนให้มนุษย์ ทำคันศรและลูกธนู สอนให้รู้จักใช้ไฟประกอบอาหารเป็นครั้งแรก

5. บุคลิกลักษณะ (character) ของสัตว์เหนือธรรมชาติในเทพปกรณัมนี้เป็นอย่างไร

5.1 บุคลิกลักษณะมีพฤติกรรมเป็นฝ่ายดี จิตใจดีมีคุณธรรม พบจำนวน 30 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 56

5.2 บุคลิกลักษณะมีพฤติกรรมเป็นฝ่ายร้าย ไม่มีคุณธรรม พบจำนวน 12 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 23

5.3 บุคลิกลักษณะที่มีทั้งพฤติกรรมฝ่ายดีและร้าย (มี 2 บุคลิก) พบจำนวน 11 ครั้ง คิดเป็นร้อยละ 21

จากข้อมูลชุดนี้ สังเกตได้ว่าสัตว์เหนือธรรมชาติมีบุคลิกลักษณะเป็นฝ่ายดีเป็นจำนวนมากถึงร้อยละ 56 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าตั้งแต่อดีตมานุษย์และสัตว์ล้วนพึ่งพาอาศัยกัน แม้แต่เทพเจ้าผู้สูงส่งยังต้องมีสัตว์เหนือธรรมชาติเป็นบริวารมาช้านาน จึงส่งอิทธิพลต่อสัตว์เหนือธรรมชาติในเทพปกรณัมสำนวนต่าง ๆ ด้วย

6. สารสำคัญของเทพปกรณัมเรื่องนี้คืออะไร

จากข้อมูล 25 สำนวนชุดนี้พบว่าเทพปกรณัมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสัตว์เหนือธรรมชาติมีลักษณะเนื้อหา ดังต่อไปนี้

6.1 สัตว์เหนือธรรมชาติปรากฏอยู่ในเทพปกรณัมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติเทพเจ้า ศาสดา หรือวีรบุรุษ จำนวน 19 สำนวน คิดเป็นร้อยละ 76 แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของสัตว์เหนือธรรมชาติที่มักพบคู่กับประวัติเทพเจ้า ศาสดา หรือวีรบุรุษเสมอ ทั้งที่เป็นสัตว์ประจำ

พระองค์ เป็นพาหนะ เป็นบริวาร หรือเป็นบททดสอบ เป็นต้น

6.2 สัตว์เหนือธรรมชาติปรากฏอยู่ในเทพปกรณัมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการอธิบายเหตุ (ที่สัมพันธ์กับพระผู้สร้าง) จำนวน 4 ส่วน คิดเป็นร้อยละ 16

6.3 สัตว์เหนือธรรมชาติปรากฏอยู่ในเทพปกรณัมที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับกำเนิดโลกหรือวันสิ้นโลก จำนวน 2 ส่วน คิดเป็นร้อยละ 8

การศึกษาเปรียบเทียบสัตว์เหนือธรรมชาติในไตรภูมิกับเทพปกรณัมวัฒนธรรมต่าง ๆ

จากการจำแนกข้อมูลชุด A และข้อมูลชุด B ดังกล่าวมาแล้วข้างต้น พบว่ามีความเหมือนคล้ายและความแตกต่างในประเด็นต่าง ๆ ต่อไปนี้

1. ชนิดของสัตว์ในไตรภูมิและเทพปกรณัมต่าง ๆ

ตารางที่ 3 ชนิดของสัตว์เหนือธรรมชาติแยกตามวัฒนธรรม

ประเด็น ส่วน	ชนิดของสัตว์เหนือธรรมชาติ									
ไตรภูมิ	สุนัข	นก/แร้งกา	ราชสีห์	ช้าง	ม้า	วัว	ปลา	ครุฑ	นาค/งู	หงส์
1. เทพปกรณัมกรีก	✓✓	✓	✓		✓ ✓ ✓ ✓ ✓	✓				
2. เทพปกรณัมนอร์ส		✓			✓				✓	
3. เทพปกรณัมอเมริกัน		✓✓✓ ✓	✓✓							
4. เทพปกรณัมอียิปต์	✓	✓							✓✓	
5. เทพปกรณัมแอฟริกัน	✓		✓			✓			✓	
6. เทพปกรณัมฮินดู		✓✓		✓		✓	✓		✓	

ประเด็น สำนวน	ชนิดของสัตว์เหนือธรรมชาติ									
ไตรภูมิิกถา	สุนัข	นก/แร้งกา	ราชสีห์	ช้าง	ม้า	วัว	ปลา	ครุฑ	นาค/งู	หงส์
7. เทพปกรณัม ศาสนาคริสต์									✓	

จากตาราง 3 แสดงให้เห็นว่าในไตรภูมิิกถามีการกล่าวถึงสัตว์เหนือธรรมชาติไว้คือ สุนัข นก/แร้ง ราชสีห์ ช้าง ม้า วัว ปลา ครุฑ นาค/งู และหงส์ ในตารางนี้ได้้นำข้อมูลชนิดของสัตว์จากไตรภูมิิกถามาตั้งต้น แล้วพิจารณาเทพปกรณัมอื่น ๆ ว่ามีการกล่าวถึงสัตว์ใดบ้าง ตรงกับที่กล่าวถึงในไตรภูมิิกถาบ้างหรือไม่ มีความถี่ใน

การกล่าวถึงมากน้อยเพียงใด ผลการศึกษาพบว่า สัตว์เหนือธรรมชาติที่พบมากที่สุด 3 ลำดับแรกในข้อมูลชุดนี้ เรียงจากมากไปน้อย ได้แก่ นก ม้า และงู สัตว์ที่พบมากที่สุด คือ นก ทั้งนี้รายละเอียดของนกในแต่ละวัฒนธรรมก็มีความแตกต่างกันออกไปดังนี้

ตารางที่ 4 การจำแนกข้อมูลนกเหนือธรรมชาติในไตรภูมิิกถาและเทพปกรณัมต่าง ๆ

นกในเทพ ปกรณัมสำนวน ต่าง ๆ	ลักษณะและบทบาทของนก
ไตรภูมิิกถา	นกใหญ่เท่าช้างสาร จิกผลหว่าสุก ในแดนชมพูทวีป-ป่าหิมพานต์ นกหัสติลิงค์ เป็นนกขนาดใหญ่ มีจงอยปากเป็นงวงช้าง ทำหน้าที่ส่งวิญญาณไปสู่สวรรค์ กนิริมีร่างกายเป็นครึ่งนกครึ่งคน มีความงามยิ่ง อาศัยอยู่ในเมืองที่ลั่นไปด้วยเงินและทอง ที่เขาไกรลาส (เมื่อนั้นรื่นเริงคล้ายสวรรค์ชั้นดาวดึงส์) อาศัยอยู่ในดินแดนที่มีพระอิศวรประทับและปกครอง
เทพปกรณัมกรีก	นกกาสิบขาว/สอตนม ที่เทพอพอลโลส่งไปสืบและติดตามพฤติกรรมของโคโรนีส์ผู้เป็นแม่เหสี
เทพปกรณัมนอร์ส	นกกาที่บินไปยังอาณาจักรต่าง ๆ ทุกเช้าและนำข่าวคราว กลับมารายงานเทพเจ้าโอดินในตอนค่ำ

นกในเทพ ปกรณัมตำนาน ต่าง ๆ	ลักษณะและบทบาทของนก
เทพปกรณัม อเมริกัน	นกแก้วมาคอร์ที่สามารถแปลงกายเป็นหญิงสาว แล้วมาทำอาหารให้ชายหนุ่ม มีบทบาทในการช่วยเหลือดูแล นกแก้วมาคอร์เป็นบรรพบุรุษของชาวคานารี นกฮูก ที่พระเจ้าผู้สร้างสร้างขึ้น เทพ Quetzalcoatl ที่ใช้ขนนกหลากสี ปกคลุมร่างกาย ฝูงนกนำหัวใจของ Quetzalcoatl ไปบนสวรรค์เพื่อเกิดใหม่เป็น ดาวศุกร์ (Venus) บนฟากฟ้า
เทพปกรณัม อียิปต์	นกเหยี่ยวเป็นส่วนเศียรของเทพเจ้าฮอรัสที่มีร่างกายเป็นมนุษย์ แต่มีเศียรเป็น นกเหยี่ยว
เทพปกรณัมฮินดู	นกสดาญเป็นพระยาปักษีชาติเป็นสหายกับท้าวทศรถ (พระบิดาของพระราม) เป็นนกที่มีกำลังมากจนยากที่ใครจะเอาชนะได้ เป็นผู้ดูแลพระนางสีดา นกสัมปาดิ หรือ สัมพาติ (Sampati) เป็นพี่ชายของนกสดาญ (ถูกพระอินทร์ สาปให้อยู่ในถ้ำชายฝั่งทะเล) มีบทบาทในการช่วยเหลือ คือ เป็นผู้บินพาหนุมาน ไปยังนครลงกา

จากตาราง 4 แสดงให้เห็นว่านกเป็นสัตว์สำคัญชนิดหนึ่ง ที่มักปรากฏในเทพปกรณัมต่าง ๆ ในไตรภูมิภูมิกถานกมีบทบาทในฐานะเป็นผู้เชื่อมต่อระหว่างแดนมนุษย์และแดนสวรรค์ เช่น นกหัสดีลิงค์ ทำหน้าที่ส่งสัการะดวงวิญญาณบุคคลชั้นสูงให้กลับไปสถิตบนเขาพระสุเมรุ หรือกนิรีที่มีลักษณะงดงาม ครึ่งมนุษย์ครึ่งนก ได้อาศัยอยู่ในดินแดนที่มีพระอิศวรปกครอง การกำหนดให้นกมีบทบาทในการเชื่อมต่อดินแดนปกติกับดินแดนศักดิ์สิทธิ์นั้นเนื่องด้วยนกเป็นสัตว์ปีก สามารถบินไปบน

ท้องฟ้าสูง ซึ่งอาจหมายถึงการบินสู่เบื้องบน สรวงสวรรค์ หรือดินแดนอันเป็นทิพย์

นกในเทพปกรณัมกรีกและนอร์สในข้อมูลชุดนี้ มีลักษณะเหมือนกัน คือ เน้นการกล่าวถึงนกกา ซึ่งมีหน้าที่หาข่าวสอดแนมแล้วมาแจ้งข่าว เช่น ในเทพปกรณัมกรีกพบนกกาสืบข่าว/สอดแนม ที่เทพอพอลโลส่งไปสืบและติดตามดูพฤติกรรมของโคโรนีสผู้เป็นมเหสี และเทพปกรณัมนอร์สพบนกกาที่บินไปยังอาณาจักรต่าง ๆ ทุกเช้าและนำข่าวคราวกลับมารายงานเทพเจ้าโอดินในตอนค่ำ

นกในเทพปกรณัมอเมริกันในข้อมูลชุดนี้มีความน่าสนใจ ตรงที่มีการกล่าวถึงนกแก้วมาคอร์ที่แปลงกายเป็นมนุษย์ผู้หญิงได้ และยังเป็นบรรพบุรุษของชาวคานารี แสดงให้เห็นถึงความใกล้ชิดและสัมพันธ์กันระหว่างมนุษย์และสัตว์ รวมทั้งยังมีเทพปกรณัมอธิบายเหตุเกี่ยวกับรูปลักษณะของสัตว์ เช่น ทำไมนกฮูกถึงตาโต และเทพปกรณัมเกี่ยวกับเทพชนนิก Quetzalcoatl ที่รักความสันติ เป็นผู้สร้างอารยธรรม สร้างงานศิลปะ เลี้ยงชีพด้วยการเพาะปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหาร ทำให้บ้านเมืองสงบสุข

นกในเทพปกรณัมอียิปต์ พบว่านกเหยี่ยวเป็นส่วนเศียรของเทพเจ้าฮอรัส แสดงถึงความศักดิ์สิทธิ์ ทรงพลัง และน่าเกรงขาม

นกในเทพปกรณัมฮินดู พบว่านกในเทพปกรณัมพระราม – สีดา เป็นนกพระยาปักษาชาติ ได้แก่ นกสาคู และนกสัมปาดิ แสดงให้เห็นความเหมือนกันระหว่างวัฒนธรรมพุทธและฮินดู ที่มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับรามายณะ และมีการกล่าวถึงสัตว์เหนือธรรมชาติในเรื่องนี้ไว้เหมือนกัน

ตารางที่ 5 การจำแนกข้อมูลม้าเหนือธรรมชาติในไตรภูมิิกถาและเทพปกรณัมต่าง ๆ

ม้าในเทพปกรณัม สำนวนต่าง ๆ	ลักษณะและบทบาทของม้า
ไตรภูมิิกถา	ม้าแก้ว เหาะได้ ทำหน้าที่เทียมรถไฟของพระอินทร์
เทพปกรณัมกรีก	ม้าแก้ว (พลาทอสควราซ) คู่บารมีของพระยาจักรพรรดิราซ
	ม้าน้ำเทียมรถ ท่อนบนเป็นม้า ท่อนล่างเป็นปลา เป็นม้าพาหนะเทียมรถของเทพเจ้าแห่งท้องทะเล (โพไซดอน)
	ม้าบิน 2 ตัว คือ เพกาซัส (Pegasus) และคริสซาออร์ (Chrysaor) มีฐานะเป็นบุตรของ เทพโพไซดอน เกิดจากการตัดศีรษะของเมดูซา
	ม้าเทียมรถของเทพอพอลโล พระองค์นำรถเทียมม้าสีทองออก เดินทางทุกเช้า เพื่อให้แสงสว่างแก่โลก (เทพเจ้าอพอลโลเป็นเทพเจ้าแห่งดวงอาทิตย์ แสงสว่าง)
	ไครอน (Cheiron) เป็นเซียนทอร์ รูปลักษณะครึ่งคนครึ่งม้า เป็นผู้ช่วยเหลือและผู้เลี้ยงดูที่ดี มีความรู้ทางการแพทย์ สามารถสอนเกี่ยวกับการรักษาโรคแก่แอสเคลปิอุสบุตรของเทพอพอลโล

ม้าในเทพปกรณัม สำนวนต่าง ๆ	ลักษณะและบทบาทของม้า
เทพปกรณัมนอร์ส	ม้า 8 ขาสเลปเนียร์ เหาะไปบนท้องฟ้าได้ เป็นสัตว์พาหนะของเทพเจ้าโอดิน

ตารางที่ 6 การจำแนกข้อมูลภูเขื่อนธรรมชาติในไตรภูมิิกถาและเทพปกรณัมต่าง ๆ

ภูเขื่อนในเทพปกรณัมสำนวน ต่าง ๆ	ลักษณะและบทบาทของภูเขื่อน
ไตรภูมิิกถา	ภูเขื่อนไตรภูมิิกถา หมายถึง พญานาคหรือนาค อาศัยอยู่ในนาคพิภพ มีปราสาทแก้ว ปราสาทเงิน ปราสาททองงามมาก เมื่อนาคราชอยู่ใต้เขา หิมพานต์ นาคสามารถเนรมิตตนได้ เช่น เนรมิตตนเป็นคน หรือแปลงตัว เป็นเหยื่อชนิดต่าง ๆ
เทพปกรณัมนอร์ส	the World Serpent เป็นภูเขื่อนที่อยู่กลางท้องทะเล มีพลังกำลั้มมาก เทพเจ้าธอร์ได้พยายามจับภูเขื่อนนี้ในขณะที่ไปล่องเรือ
เทพปกรณัมอียิปต์	ภูเขื่อน ชื่อ อาเป็ป (Apep) คอยดักทำร้ายเทพเจ้าราดอนที่พระองค์เดินทางไปโลกใต้พิภพ ถ้าอาเป็ปกลืนเรือของสุริยเทพลงไปในจะเกิดสุริยุปราคาชั่วขณะ ภูเขื่อนที่เกิดจากเทพเทวีไอซิสนำน้ำลายของเทพเจ้าราที่ไหลลงมาในขณะที่บรรทมอยู่ ไปผสมกับดินเหนียว นำมาปั้นเป็นภูเขื่อนตัวหนึ่งแล้วเป่ามนตร์ให้ภูเขื่อนมีชีวิต
เทพปกรณัมอัฟริกัน	ภูเขื่อนเจ้าจอมขโมย ภูเขื่อนพังบสนทนาของสุนัขว่าในห่อผ้ามีหนังใหม่ เมื่อสวมแล้วมนุษย์จะไม่ตาย จึงเข้าไปขโมยห่อนั้น สุดท้ายพระเจ้าลงโทษให้ภูเขื่อนต้องออกไปอยู่นอกเมือง
เทพปกรณัมฮินดู	พญานาควาสูกรี เป็นพญานาคที่มีบทบาทในการทำพิธีกวณเกียรสมุทราเพื่อให้ได้น้ำอมฤต
เทพปกรณัมศาสนาคริสต์	ภูเขื่อนเจ้าหลอกให้อัดัมกับอีฟ กินต้นไม้แห่งความรู้เกี่ยวกับความดีความชั่ว

จากตาราง 6 แสดงให้เห็นว่าในกลุ่มข้อมูลชุดนี้ได้กล่าวถึง “งู” หรือ “งูใหญ่” หลายวัฒนธรรม แต่ส่วนใหญ่แล้วงูมักมีบทบาทในทางร้าย ดังเช่นในเทพปกรณัมนอร์ส เทพปกรณัมอียิปต์ เทพปกรณัมอัฟริกัน เทพปกรณัมศาสนาคริสต์ ได้กล่าวถึงงูที่เป็นตัวละครฝ่ายร้าย เช่น งูเจ้าเล่ห์ งูจอมขโมย งูในฐานะมาร เป็นต้น แตกต่างจากในศาสนาพุทธและฮินดู ที่งูมักปรากฏในลักษณะของ “พญานาค” ทรงอิทธิฤทธิ์และมีคุณธรรม มีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือและปกป้อง

ดังเช่นบทบาทของพญานาคที่ปรากฏในพุทธประวัติ มักมีบทบาทในการปกป้องพระพุทธเจ้าและพระศาสนา ดังเช่นพญานาคมูจลินท์ ส่วนทางศาสนาฮินดู พญานาคมักมีความเกี่ยวข้องในทางดีกับเทพเจ้า เช่น พญานาคอนันตนาคราชเป็นพระแท่นบรรทมของพระนารายณ์หรือมีบทบาทในการเสียดสตนกระทำการกิจสำคัญอย่างเช่นพญานาคาศุกรีเสียดสตนกวนเกษียรสมุทรเพื่อให้ได้น้ำอมฤต ดังนั้นงูหรือพญานาคในเทพปกรณัมพุทธกับฮินดูจึงมีลักษณะและบทบาทเหมือนกัน

ตารางที่ 7 สุนัขเหนือธรรมชาติในไตรภูมิภูมิกถาและเทพปกรณัมต่าง ๆ

สุนัขในเทพปกรณัม สำนวนต่าง ๆ	ลักษณะและบทบาทของสุนัข
ไตรภูมิภูมิกถา	สุนัขตัวใหญ่เท่าช้างสาร ทำหน้าที่รุมกัดร่างกายสัตว์ที่อยู่ในนรกขุมนี้ด้วยบาปกรรมของเขา ทำให้ไม่ตายแต่ต้องทนเจ็บปวดสาหัส ได้รับทุกขเวทนาเป็นอันมาก
เทพปกรณัมกรีก	สุนัข 3 หัว ชื่อเซออร์เบอรัส(Cerberus) หางเป็นมังกรมีหน้าที่เฝ้าประตูเฮดีส เซออร์-เบอรัสจะยอมให้วิญญาณที่ข้ามแม่น้ำสติกซ์มาสู่เฮดีสได้ แต่ไม่ยอมให้กลับออกไป
เทพปกรณัมอียิปต์	หมาในสีดำ /สุนัขจิ้งจอกเป็นส่วนเศียรของเทพเจ้าอานูบิสที่มีร่างกายเป็นมนุษย์ แต่มีเศียรเป็นหมาในสีดำหรือสุนัขจิ้งจอก ทรงเป็นผู้ช่วยในการชี้หัวใจของผู้ตาย โดยมีขนนกเป็นเครื่องวัด เป็นผู้ประกอบพิธีทำมัมมี่และเป็นผู้ปกป้องสุสานจากภูตปิศาจ
เทพปกรณัมอัฟริกัน	สุนัขที่พระเจ้าไว้วางใจ มอบหมายให้ส่งห่อที่ใส่ผิวหนังใหม่ไปมอบให้มนุษย์เพื่อที่มนุษย์จะได้ไม่ตาย

จากตาราง 7 แสดงให้เห็นลักษณะร่วมของสุนัขเหนือธรรมชาติที่มักมีบทบาทในเรื่องการทำหน้าที่ในดินแดนนรก ดังเช่น ในไตรภูมิภูมิกถาที่สุนัขมีบทบาทในการรุมกัดทำร้ายสัตว์นรก เพื่อเป็นการลงโทษทัณฑ์ ผู้ที่เคยกระทำความผิดมาก่อน สอดคล้องกับเทพปกรณัมกรีกที่สุนัขมีบทบาทในการเฝ้าประตูเฮดีส และเทพปกรณัมอียิปต์ที่เทพเจ้าที่มีเศียรเป็นหมาในสีดำ/สุนัขจิ้งจอกมีบทบาทในการทำพิธีกรรม ที่เกี่ยวข้องกับ ความตาย การทำมัมมี่ การปกป้องสุสาน และ ยังทรงเป็นผู้ช่วยในการชิงหัวใจผู้ตายอีกด้วย

ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสุนัขเป็นสัตว์ที่มีลักษณะซื่อสัตย์ต่อเจ้าของ แต่ก็แฝงด้วยความดุร้าย น่าเกรงขามสำหรับผู้อื่น จึงมักนำมา กล่าวถึงในเทพปกรณัมที่เกี่ยวข้องกับนรกหรือ ดินแดนใต้พิภพอย่างแพร่หลาย

จากการจำแนกข้อมูลและการเปรียบเทียบ เทพปกรณัมที่หลากหลายวัฒนธรรมดังกล่าว แสดงให้เห็นถึงความผูกพันใกล้ชิดของมนุษย์ และสัตว์ และได้เห็นว่าเทพปกรณัมมีความ น่าสนใจ สะท้อนให้เห็นความคิดและ จินตนาการของคนในอดีตข้ามผ่านกาลเวลามา จนถึงปัจจุบัน

สรุปและอภิปรายผล

สรุปผลการวิจัย

สรุปภาพรวมของสัตว์เหนือธรรมชาติใน ไตรภูมิภูมิกถาและเทพปกรณัมต่าง ๆ สังเกตได้ว่า

ลักษณะพิเศษและทัศนคติที่มีต่อสัตว์เหนือ ธรรมชาติในไตรภูมิภูมิกถาได้มีความเหมือนคล้าย กับเทพปกรณัมอื่นดูอย่างใกล้ชิด สำหรับใน วัฒนธรรมอื่น ๆ สะท้อนให้เห็นลักษณะร่วมของ แนวคิดการมีชีวิตที่มี “ราก” จากเทพเจ้าและ สิ่งศักดิ์สิทธิ์โดยสัมพันธ์กับสัตว์เหนือธรรมชาติ มาเป็นเวลายาวนาน

จากการศึกษาเรื่องสัตว์เหนือธรรมชาติใน ไตรภูมิภูมิกถาและเทพปกรณัมวัฒนธรรมต่าง ๆ อีก 25 สำนัก ทำให้ได้เข้าใจถึงความ หลากหลายและความสำคัญของสัตว์เหนือ ธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ทุกวัฒนธรรม เห็นความ เชื่อมโยงกันระหว่างเทพเจ้า วิรบุรุษ มนุษย์ และสัตว์ แม้จะมีความแตกต่างในรายละเอียด แต่สัตว์เหนือธรรมชาติก็ได้มีบทบาทสำคัญและ เป็นส่วนหนึ่งของเทพปกรณัมทั่วโลกอย่าง ไม่สามารถปฏิเสธได้

จากการศึกษาเทพปกรณัมในวัฒนธรรม ต่าง ๆ พบว่ามีสัตว์เหนือธรรมชาติปรากฏอยู่ อย่างหลากหลาย จากสำนวนที่ ศึกษาใน งานวิจัยนี้ มีสัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏ บ่อยครั้ง ได้แก่ นก ม้า งู สุนัข วัว เป็นต้น โดย สัตว์เหนือธรรมชาติเหล่านี้ได้มีลักษณะที่พิเศษ คือ มีกำเนิดที่แตกต่างจากสัตว์ทั่วไป มีรูปลักษณ์พิเศษ เช่น มีลักษณะผสมผสาน ระหว่างสัตว์หลายชนิด มีความงามเหนือจริง และความสามารถพิเศษ เช่น บินได้ พุดได้ แปลงร่างได้ ซึ่งความไม่ธรรมดาเหล่านี้ส่งผลให้

เทพปรณัมแต่ละสำนวนมีความน่าสนใจและชวนติดตาม จากข้อมูลชุดนี้ยังพบว่าสัตว์เหนือธรรมชาติในเทพปรณัมต่าง ๆ มักปรากฏเพศชายมากกว่าเพศหญิง นอกจากนี้มักปรากฏว่าสัตว์เหนือธรรมชาติมีบทบาทในการเป็นบททดสอบและเป็นอุปสรรคในเรื่อง เป็นผู้ช่วยเหลือ เป็นบริวาร เป็นส่วนหนึ่งของเทพเจ้า เป็นสัตว์พาหนะ เป็นผลงานของพระผู้สร้าง และเป็นวีรบุรุษ ด้วยข้อมูลชุดนี้มีเนื้อหาที่มีลักษณะเป็นเทพปรณัมทั้งหมด ดังนั้น สัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏจึงมีความเกี่ยวข้องกับประวัติเทพเจ้า ศาสดา หรือวีรบุรุษ

อภิปรายผลการวิจัย

สัตว์เหนือธรรมชาติ ปรากฏอยู่ในนิทานและเทพปรณัมนับวัฒนธรรมต่าง ๆ มาเป็นเวลานาน แสดงให้เห็นถึงความใกล้ชิดผูกพันระหว่างคนและสัตว์ รวมทั้งบทบาทของสัตว์ที่มีต่อคนในสังคมทั้งที่เกี่ยวข้องในชีวิตจริงและในโลกแห่งจินตนาการ ดังที่ ส.พลายน้อย (2552) ได้กล่าวถึงความเก่าแก่ของสัตว์เหนือธรรมชาติตามจินตนาการของชาติต่าง ๆ ดังนี้ อียิปต์มีรูปเทพเป็นคนปนสัตว์ที่เก่าแก่ มีการเคารพนับถือสัตว์มาแต่โบราณ ต่อมาเมื่อติดต่อสัมพันธ์กับชาวกรีกที่นับถือเทพเจ้าเป็นรูปมนุษย์ การถือคติความเชื่อต่าง ๆ ได้ปะปนกัน เทพเจ้าที่มาจากบนโลกมีความแตกต่างไปจากมนุษย์และสัตว์เดรัจฉาน จึงเกิดแนวความคิดทำเทวรูปตัวเป็น

คน หน้าเป็นสัตว์ต่าง ๆ ตามข้อสันนิษฐานของสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพในสาส์นสมเด็จ ฉบับลงวันที่ 10 กุมภาพันธ์ 2477 (ส.พลายน้อย, 2552, น. 10-11) และกรีกเป็นชาติแรกที่นำความเจริญจากตะวันตกมาเผยแพร่ในเอเชีย นอกจากประเทศทางตะวันตกแล้วประเทศทางตะวันออก เช่น ประเทศจีน มีมังกรกิเลน ซึ่งเป็นสิ่งที่ประดิษฐ์ขึ้นมาเป็นพันปี ส่วนประเทศอินเดีย ที่มีสัตว์ประหลาด เช่น ครุฑพญานาค ซึ่งเป็นสัตว์ต้นเค้าของสัตว์หิมพานต์ของไทย และสัตว์ประหลาดของอินเดียนั้นนักปราชญ์ทางโบราณคดีได้ลงมติว่าได้แบบมาจากกรีก

การศึกษาของ ธาณี สังข์เอี้ยว (2555, น. 5) ได้กล่าวถึงลักษณะร่วมและการส่งอิทธิพลเกี่ยวกับสัตว์เหนือธรรมชาติหรือที่คนไทยเรียกสัตว์หิมพานต์ ไว้ว่า สัตว์ประหลาดหน้าตาแปลก ๆ หลากหลายชนิดอย่างที่เรารู้จักกันอยู่ ไม่ว่าจะเป็น สฟิงซ์ ม้าเปกาซัส มังกร อาจจะมีความคิดในเรื่องเทพนิยาย สวรรค์ เทพเจ้าที่เหมือนกันโดยบังเอิญ หรือได้รับอิทธิพลอารยธรรมจากชนชาติหนึ่งมายังอีกชนชาติหนึ่ง เช่น ศาสนาฮินดู หรือศาสนาพุทธ ประเทศไทยก็รับเอาอารยธรรมจากประเทศอินเดีย

ในวัฒนธรรมอินเดีย Nanditha Krishna (2010) ได้กล่าวถึงเรื่องสัตว์ศักดิ์สิทธิ์ในอินเดียว่า คนอินเดียตระหนักว่าสัตว์นั้นมีชีวิตและจิตวิญญาณไม่น้อยไปกว่ามนุษย์ชาติ ทุกชีวิตได้

พึ่งพาอาศัยกัน ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์คือความหลากหลายทางชีวภาพ ที่ดำรงอยู่และขับเคลื่อนตาม “กรรม” ไม่ว่าจะเป็นมด เสือ หรือมนุษย์ ดังนั้นในเทพปกรณัมจึงมักมีความเกี่ยวข้องกับสัตว์ชนิดต่าง ๆ เพื่อปกป้องคุ้มครองสัตว์เหล่านั้นและเพื่อให้สัตว์ได้รับการยกย่องเชิดชู

จากกลุ่มตัวอย่างเทพปกรณัมอเมริกันอินเดียในงานวิจัยนี้ที่พบว่ามักให้ความสำคัญกับสัตว์และสัตว์ในเทพปกรณัมอเมริกันอินเดียนมักเกี่ยวข้องกับเทพเจ้าหรือพระเจ้าผู้สร้าง ดังที่แคมป์เบลล์ (2551, น. 165) ได้กล่าวว่า สัตว์คือผู้เหนือกว่าในหลาย ๆ ด้าน ชาวอเมริกันอินเดียนเผ่าพอร์นีย์ (Pawnee) คนหนึ่งกล่าวว่า “ในตอนเริ่มแรกของทุกสิ่ง ปัญญาและความรอบรู้อยู่กับสัตว์ เทพเจ้าทิวา (Tirawa) ผู้อยู่เบื้องบน จะไม่ตรัสกับมนุษย์โดยตรง พระองค์ทรงส่งสัตว์บางชนิดมาบอกแก่นมนุษย์ชาติว่า พระองค์จะทรงแสดงตนผ่านทางสัตว์ป่า และบอกวามมนุษย์ควรเรียนรู้จากสัตว์ป่าเหล่านั้น และจากดวงดาว ดวงอาทิตย์ ดวงจันทร์”

นอกจากนี้ เสวาลักษณ์ อนันตศานต์ (2558, น. 186) ได้ไว้ในนิทานปรัมปราเกี่ยวกับคน เรื่อง สัตว์กับพระเจ้า ไว้อย่างชัดเจนว่า “ในวัฒนธรรมส่วนใหญ่ สัตว์มักจะเชื่อมโยงกับพลังเหนือธรรมชาติ เชื่อกันว่าพลังนี้ควบคุมทั้งโลกธรรมชาติและโชคชะตาของมนุษย์ ด้วยเหตุนี้สัตว์จึงมักได้รับการยกย่องนับถือว่าเป็น

ตัวแทนหรือมีความสัมพันธ์กับพระเจ้า หรือกลายเป็นศูนย์แห่งการบูชาในฐานะเทพยดาก็มี”

สัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในไตรภูมิภูมิกถาแสดงให้เห็นถึงผลของการกระทำตามหลักของพุทธศาสนาว่าทำกรรมอย่างไร ย่อมได้รับผลอย่างนั้น โดยเฉพาะสัตว์เหนือธรรมชาติในแดนนรกแสดงถึงบทบาทในการสอนให้มนุษย์เกรงกลัวต่อการทำบาป เพราะไม่อยากไปเกิดในทุคติภูมิที่มีความทุกข์ทรมาน ทั้งนี้การจติไปเกิดเป็นสัตว์ในแต่ละภพภูมิล้วนเป็นการจติตามผลกรรมที่ได้กระทำมา トラバドที่ยังไม่หลุดพ้นนิพพานก็ต้องเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏต่อไป ส่วนสัตว์เหนือธรรมชาติในป่าหิมพานต์แฝงด้วยปรัชญาแนวคิดที่ลึกซึ้ง แม้ไม่ใช่อุดมคติสูงสุดทางพุทธศาสนา แต่ก็เป็ดินแดนแห่งความสุขในลักษณะของ “โลกียสุข” และเป็นจุดเชื่อมระหว่างโลกมนุษย์และเขาพระสุเมรุ ศูนย์กลางของจักรวาล สัตว์เหนือธรรมชาติในไตรภูมิภูมิกถานี้ยังได้มีความแพร่หลายต่อเทพปกรณัมเรื่องอื่น ๆ ของไทยอีกด้วย

เทพปกรณัมทุกวัฒนธรรมไม่เพียงมีบทบาทด้านความเพลิดเพลินบันเทิงใจเท่านั้น ยังมีบทบาทในฐานะเครื่องในการสอนคุณธรรมจริยธรรม และทำให้มนุษย์ได้เข้าใจจิตใจตนเอง เข้าใจอดีต เข้าใจธรรมชาติแวดล้อม โดยการใช้การตีความอุปลักษณ์ที่ปรากฏในเทพปกรณัม

รวมถึงการตีความเชิงสัญลักษณ์ที่แฝงไว้ด้วยความหมายและแนวคิดที่ลึกซึ้ง

Adrian Snodgrass (เอเดรียน สโนดกราส , 2537) ได้กล่าวถึงสัญลักษณ์ไว้ว่า “สัญลักษณ์ทำหน้าที่เป็นสะพานทางปัญญาที่เชื่อมสิ่งที่เรามองเห็นกับสิ่งที่เรามองไม่เห็น เชื่อมตัวตนกับสิ่งที่ไร้รูปแบบ เชื่อมสิ่งที่เราอธิบายได้กับสิ่งที่เราอธิบายไม่ได้”

ในวิถีชีวิตของเราจึงมักปรากฏข้อมูลที่ชวนให้ตีความพิจารณาอย่างลึกซึ้งอยู่เสมอ ในเทพปกรณัมก็เช่นกัน จากการศึกษาเปรียบเทียบสัตว์เหนือธรรมชาติในไตรภูมิเถาและเทพปกรณัม 25 สำนวนจากวัฒนธรรมต่าง ๆ นี้ แสดงให้เห็นลักษณะร่วมที่ปรากฏคล้าย ๆ กัน เช่น ตัวละครที่เป็นนก ม้า งู สุนัข วัว เสือ สิงโต กวาง แมงมุม เป็นต้น แต่มีความแตกต่างในรายละเอียด เช่น ลักษณะพิเศษที่แตกต่างจากสัตว์ทั่วไป เช่น การกำเนิดรูปลักษณ์ ความสามารถพิเศษ และสัตว์เหล่านี้ยังมีบทบาทสำคัญในเรื่องอย่างหลากหลาย กล่าวคือ มีบทบาทในการเป็นบททดสอบหรือเป็นอุปสรรคในเรื่อง, มีบทบาทในการเป็นผู้ช่วยเหลือ, มีบทบาทในการเป็นบริวาร การได้รับมอบหมายให้ทำภารกิจเฉพาะเรื่อง, มีบทบาทในการเป็นส่วนหนึ่งของพระเจ้า เช่น เป็นศิษย์ของพระเจ้าเป็นเจ้า, มีบทบาทในการเป็นสัตว์พาหนะ, มีบทบาทในการเป็นผลงานของพระเจ้าผู้สร้าง และมีบทบาทในการเป็นวีรบุรุษ

โดยสัตว์ต่าง ๆ ในแต่ละสำนวนก็มีบุคลิกลักษณะที่หลากหลายทั้งฝ่ายดี และฝ่ายไม่ดี ความหลากหลายดังกล่าวนับเป็นเสน่ห์ที่น่าสนใจของเทพปกรณัม

ข้อเสนอแนะ

สัตว์เหนือธรรมชาติที่ปรากฏในเทพปกรณัมมีข้อมูลและสำนวนที่หลากหลายมาก ทั้งข้อมูลของไทยและต่างประเทศ สามารถศึกษาเพิ่มเติมโดยเลือกสัตว์มา 1 ชนิด แล้วศึกษาในแต่ละสำนวนอย่างหลากหลายแง่มุม น่าจะทำให้ได้ผลการวิจัยที่ชัดเจนเกี่ยวกับสัตว์ชนิดนั้น ๆ และสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิด ค่านิยมและคติความเชื่อของคนในสังคมนั้นได้เป็นอย่างดี

งานวิจัยนี้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ต่อแวดวงวรรณกรรมสำหรับผู้ที่สนใจเรื่องเทพปกรณัม เปิดมุมมองในการอ่านเทพปกรณัม ต่อยอดความคิด ความเชื่อ และจินตนาการของคนในอดีต ในอนาคตอาจนำมาศึกษาต่อยอดในเชิงจิตวิทยา และการตีความในเชิงสัญลักษณ์อุปลักษณ์ ทำให้เกิดการศึกษาที่น่าสนใจมากขึ้น

References

Anantasan, S. (2015) . **Myths and folklore** (2nd ed.). Bangkok:

- Ramkhamhaeng University Press.
(in Thai)
- Anantasan, S. (2015). Supernatural motifs in Sang Thong tale. **Ramkhamhaeng University Journal: Faculty of Education (Humanities and Social Sciences)**, 34(2), 42–62. (in Thai)
- Bellingham, D., Whittaker, C., & Grant, J. (2002). **Myths and legends**. London: Quantum Books.
- Boonsong, B. (2009). **The life and contributions of Joseph Campbell to the study of mythology** (Doctoral dissertation). Naresuan University, Phitsanulok. (in Thai)
- Boonsong, B. (2017). **World Mythology**. Phitsanulok: Faculty of Humanities, Naresuan University. (in Thai)
- Boonsong, B. (2018). Serpents as a symbol representing the characteristics of the God Shiva. **Silpakorn University Journal**, 38(2), 1-20. (in Thai)
- Campbell, J., & Moyers, B. (2008). **The power of myth** (B. Boonsong, Trans.) Bangkok: Amarin. (in Thai)
- Davidson, H. R. E. (1982). **Scandinavian mythology**. London: Hamlyn.
- Dr.Know. (2014). **Gods and Creatures of Greek - Roman Myths**. Bangkok: Gipsy. (in Thai)
- Erdoes, R., & Ortiz, A. (1984). **American Indian myths and legends**. New York: Pantheon Books.
- Fine Arts Department. (2012). **Tribhumikatha The Story of the Three Planes of Existence Modernized Version, the National Team : Anthology of ASEAN Literature**. (2nd ed.). Bangkok: Edison Press. (in Thai)
- Hamilton, E. (2015). **Mythology** (N. Waewhong, Trans., 12th ed.). Bangkok: Amarin.
- Krishna, N. (2010). **Sacred animals of India**. New Delhi: Penguin Books India.

- Leeming, D. A. (1980). **Mythology the voyage of the hero**. New York: Oxford University Press.
- Little, C. S. (2002). **Mythology**. London: Duncan Baird.
- Parrinder, G. (1967). **African mythology**. London: Hamlyn.
- Press, P. (1997). **Great heroes of mythology**. New York: MetroBooks.
- Royal Institute. (2001). **Dictionary of phrases in Thai literature during Sukhothai Period Tribhumikatha**. Bangkok: Authors. (in Thai)
- Royal Institute. (2013). **Dictionary of the royal institute B.E. 2554**. Bangkok: Sirivatana. (in Thai)
- Sang-Eaew, T. (2012). **Himmaphan creatures**. Bangkok: Wad Silp. (in Thai)
- Snodgrass, A. (1994). **The symbolism of the stupa** (P. Sirikanchana, Trans.). Bangkok: Faculty of Arts, Thammasat University. (in Thai)
- Sor Plai Noi. (2009). **Himmaphan creatures** (4th ed.) Bangkok: Pimkham. (in Thai)
- Sullivan, K. E. (1998). **Indian: Myths & legends**. London: Brockhampton Press.
- Supanimit, P. (2004). **Himmaphan forest according to the royal Patronage**. Bangkok: Amarin. (in Thai)
- Supanimit, P. (2007). **The mystery of Himmaphan**. Bangkok: Amarin. (in Thai)
- Thailand Bible Society. (2006). **Holy Bible Thai-English**. Bangkok: Thailand Bible Society. (in Thai)
- Waterfield, R., & Waterfield, K. (2011). **The Greek Myths: Stories of the Greek gods and heroes vividly retold**. London: Quercus.
- Zimmer, H. R., & Campbell, J. (2017). **Myths and symbols in Indian art and civilization**. New Jersey: Princeton University Press.